

◀ Dorthe Løvstam Henriksen er født i Qullissat, men bor nu i Sisimiut – på dansk Holsteinsborg. Efter 40 års fravær er hun tilbage i sin barndomsby.

◀ Jeg har ikke selv følelsen af at være blevet smidt ud herfra. Men jeg kender fætre og kusiner, som er blevet mobbet, og der blev råbt efter dem i de byer, som de kom til, om at rejse hjem til Qullissat.

AMALIE FAURSCHOU, FORMAND FOR FORENINGEN QULLISSATS VENNER

Kullene blev Qullissats skæbne

Tidligere i denne måned mødtes mennesker fra hele Grønland og Danmark i den nedlagte kulmineby Qullissat for at mindes den by, som de blev tvunget til at forlade for 40 år siden. Det blev et gensyn fyldt af sorg, men også af glæde

SØREN PEDER SØRENSEN
SKRIVER FRA QULLISSAT
indland@k.dk

FOTO: LEIF TUXEN
tuxen@k.dk

Villads er netop gået i land på den mørke sandstrand ved Qullissat, iført sine grå overalls og synlig med sit lange sorte hår og røde forede trøje. Han stiller sin sparsomme bagage fra sig, retter sin trætte ryg efter den lange sejlur og vender blikket mod de høje fjelde bag byen, mens han højlydt konstaterer: "Det er 40 år siden, jeg sidst var her."

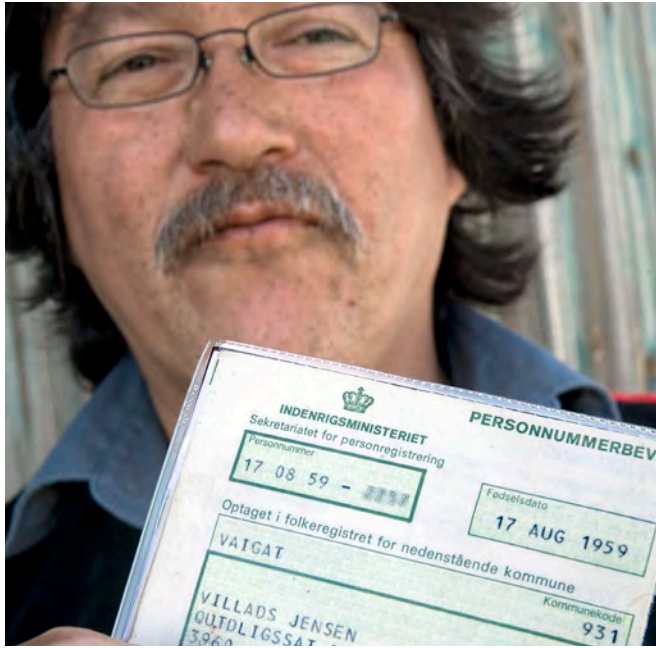
Han har ikke fået al sin bagage med. Den måtte han efterlade i den nærmeste by, Ilulissat (Jakobshavn), fire timers sejlads eller 130 kilometer herfra. For der var ikke plads i båden, og han ved ikke, hvornår han får den.

Men det må man tage med. Det vigtigste er, at han er her. For det er slet ikke nogen selvfølge. Transporten er besværlig, og der er rift om pladsen i de private både, der sejler til Qullissat. Nogle er slet ikke kommet endnu.

"Jeg har mit Qullissat-pas på mig," forsikrer Villads, og frem fra sin brystlomme haler han sit grønne personnummerbevis, sådan som det så ud i 1972.

"Villads Jensen, født 17. august 1959, 3960 Qutdligssat."

Han hanker op i sin bagage, og med et selvsikkert glimt i øjet bevæger han sig op mod byen sammen med en beboer fra et kommunalt bofællesskab i Sisimiut, som han er støtteperson for, og som også

▲ Villads Jensen med sit personnummerbevis, som han kalder sit Qullissat-pas.

har trådt sine barnesko i denne by. Måske er de heldige at finde et ledigt hus, hvor de kan bo.

At Villads Jensen først nu vender tilbage til sin fødeby skyldes, at den danske stat i 1972 lukkede kulminebyen Qullissat på den nordøstlige side af Disko-øen i Vestgrønland. Årsagen var, at kulminens underskud voksede år for år. Kullene kunne ikke klare sig i konkurrencen med olien, og til sidst så myndighederne ikke anden udvej end at lukke minen.

Beslutningen blev taget af den daværende VKR-regering og den radikale grønlandsminister A.C. Normann i oktober 1968 efter pres fra Folketingets statsrevisorer, der i årevis havde kritiseret og opfordret

regeringen til at gribe ind og stoppe den urentable drift.

Konsekvenserne var store og dramatiske. For en lukning af minen betød også en affolkning af byen, da dens eneste indtægtskilde var kullene. Den by, der i 1960 havde været Grønlands tredjestørste, blev udraderet fra landkortet. Postnummeret blev et fortidslevn, og det samme gjorde Villads Jensens grønne personnummerbevis.

Lukningen og den forbundne flytning var så effektiv, at ikke et eneste menneske blev tilbage. En tvangsflytning var det ikke, i hvert fald ikke ifølge myndighederne. Officielt

hed det, at det var frivilligt, om man ville flytte. Men man lukkede alt: skole, sygehus, butikker, vandforsyning. Og levering af strøm blev ikke

blot stoppet. Elkablerne blev klippet over.

En befolkning på over 1000 mennesker måtte forlade deres by og flytte til byer langs den grønlandske vestkyst fra Qaanaaq (Thule) i nord til Narsaq i syd.

Det er en flytning, som siden er blevet forbundet med sorg, bitterhed, vrede, ydmygelse og traumer. Familier blev splittet, netværk blev brudt op. De blev dårligt modtaget i de byer, som de kom til, for de blev opfattet som fremmede, der trængte sig på, som nogle, der kom for at tage fra de andre.

Den dag i dag spørger mange af de berørte: Hvorfor var det nødvendigt at lukke en hel by? Hvorfor skulle vi tvinges til at forlade vor elskede by?

Der var næppe én blandt de

mange deltagere i denne sommers stævne, der opfattede det, som skete i 1972, som en frivillig flytning.

For at markere 40-året arrangerede foreningen Ilulissani Qullissat Ikinngutai (Qullissats Venner i Ilulissat) over fem dage i juli et sommerstævne med titlen "Lad os med lykke se fremad".

"Vi må begynde at acceptere, at vi aldrig kan vende tilbage og bo i vor elskede by, og at vi som mennesker er nødt til at komme videre," skrev foreningen på sin Facebook-væg, hvor den anslog temaet med følgende ord:

"Det er på tide at slippe smerten, hjemveen, følelsen af ikke at være noget, vreden over at blive tvangsflyttet og ikke mindst følelsen af at få

frataget sin identitet, som mange af Qullissats efterkommere har arvet. Det er på tide at plante et ønske om et sundt liv med mål i livet."

Der kom så mange mennesker til stævnet, at selv arrangørerne var i vildrede om, hvor mange der egentlig var. Kulminationen var lørdag aften den 7. juli, da det legendariske rockband Sume gav udendørs koncert foran samlingshuset. Da var der ankrat omkring 200 både nede ved stranden. Og man anslår, at omkring 1000 mennesker deltog i koncerten med bandet, som for første gang spillede i byen for 35 år siden, og som med sin protestsang "Qullissat" satte fokus på myndighedernes nedlæggelse af Grønlands tredjestørste by.

I dagene under sommerstævnet var samlingshuset for fællesspisning og bankospil, og det dannede rammen om et af stævnets højdepunkter, da Grønlands Nationalteater med Makka Kleist som tekstforfatter og instruktør opførte teaterkoncerten "Qullissara". I musik og med ord blev der fortalt fra byens knap 50-årige historie. Tilhørerne var bevægede, der blev klappet og piftet, når de særlige toner fra den lokalt inspirerede Vajgat-musik lød. Jublen ville ingen ende tage, da skuespillerne efter endt forestilling forlod den tætpakkede sal, hvor temperaturen var på kogepunktet.

Stykket mindede dem om byens stolte historie. Om en foregangsby, som var båret af en åben og tolerant kultur. Den havde sans for det, som rørte sig ude i verden, takket være de forskellige nationaliteter, som boede og arbejdede i den. Den var førende inden for idræt og kultur, og det var i denne by, at Grønlands første arbejderbevægelse blev skabt.

Men det er også historien om en by og om en befolkning, der blev knækket, fordi myndighederne handlede hen over hovedet på den og ikke gjorde sig umage med at fortælle, hvorfor de ville lukke deres by.

"Var byen urentabel? Kirken? Skolen? Forsamlingshuset? Alle privatboligerne? Var der ingen hvaler, sæler og fisk i Vajgat længere? Kunne samfundet ikke omstilles til anden drift? Var minen egentlig urentabel?," blev der spurgt.

Stykket mindede om de mennesker, der blev spredt over hele kysten fra nord til

syd, og som på grund af afstande på over 2000 kilometer blev afskåret fra hinanden.

Siden 1972 har Qullissat ligget hen som en spøgelsesby. Husene er falmet, tage og vinduer er revet af. Skolen er efterladt med gamle skoleskemaer og regnehæfter på gulvet. Sygehuset står der endnu med sit gamle røntgenudstyr. Bedst bevaret er samlingshuset, der er nymalet, og som indbyder til fælles aktiviteter under stævnet.

At gå rundt i husene er som at bevæge sig ind i en tidslomme med mange vidnesbyrd om livet, som det blev levet op til byens lukning.

Alt er primitivt. En generator leverer strøm til mobiltelefonerne, men mobilsignalet er svagt, næsten ikke-eksisterende. Vandet henter man i dunke i et nærliggende vandløb med rent smeltvand fra Diskoøens dækkende iskappe. Al proviant skal medbringes, for her er intet at købe bortset fra et lille udvalg, der i forbindelse med stævnet kan købes i samlingshusets kiosk.

Mange finder indkvartering i de nedlagte huse, som engang har tilhørt deres familie. Det grønlandske flag er hejst ved de huse, som er beboede. Andre slår telt op i det fri eller inde i husene, som er utætte på grund af dårligt tag eller ituslåede ruder. For vi er på breddegrader, hvor det kan være hundekoldt, især når vinden blæser fra nord, eller når tagen sænker sig over byen og over Vajgat-bugten.

FORTSÆTTER NÆSTE SIDE

FORFRA FORTSATT

Men der kan også være dage med bagende solskin døgnet rundt, for her går solen ikke ned i juli. Og det kan føles så varmt, at man har svært ved at fatte, at gennemsnitstemperaturen i den varmeste måned ikke når op over fem grader.

Folk fra dengang blev spredt over store afstande, ikke blot i Grønland, men også i Danmark, hvor der både i Jylland og på Sjælland har været venskabsforeninger.

Den eneste eksisterende i dag er i Qullissats Venner i København, der har 35 aktive medlemmer, men ofte med flere deltagere ved møderne i Det Grønlandske Hus i Løvstræde.

Foreningens formand, Amalie Faurischou, der bor i Taastrup, var denne sommer for første gang på besøg i den by, som hun forlod, da hun var 10 år. Hun var her sammen med sine to børn, Laila på 13 år og Rasmus på 15 år.

"Der er meget, som jeg har glemt, og som jeg nu bliver mindet om og kan fortælle mine børn. De synes, at det er mærkeligt, at der ikke er en eneste butik her i byen. Samtidig mærker jeg også, at der er lidt stolte over, at deres mor kommer fra denne by," fortæller Amalie, mens hun viser sine børn rundt i familiens røde rækkehus lige over for skolen. På første sal finder de børneværelset, hvor Amalie og hendes søskende dengang skrev deres navne på væggen med oplysningen om, at de flyttede til Qeqertarsuaq (Godhavn) den 7. juni 1972.

"Jeg har ikke selv følelsen af at være blevet smidt ud herfra. Men jeg kender fætre og kusiner, som er blevet mobbet, og der blev råbt efter dem i de byer, som de kom til, om at rejse hjem til Qullissat. At være her giver mig en afklaring, en følelse af, at noget i mit liv falder på plads," fortæller Amalie Faurischou.

For mange var gensynet med byen og med hinanden fyldt med både sorg og glæde. Det kom til udtryk, da alle gik i procession til kirkegården for at nedlægge en krans ved den fælles gravsten og sang Guutiga ilimmi (Nærmere, Gud, til dig). Siden opløstes processionen, og familier gik hver for sig for at mindes pårørende, som ligger begravet på kirkegården.

Engang var kirken her, sammen med skolen og forsamlingshuset, stedet, hvor indbyggerne mødtes. Den harmoniske grønne trækirke, der blev opført i 1952, har alle et forhold til. Det er her, at de er blevet døbt, konfirmeret eller viet, og her de har taget afsked med deres kære.

Med stolthed blev kirken vist frem dengang i sommeren 1960, da dronning Ingrid og kong Frederik sammen med tronfølgeren, prinsesse Margrethe, gæstede byen. Ny-malet var den, men kun til den side, der vendte ud mod kirkevejen, hvor Kongen gik forbi. Senere rejste der sig en lokal debat i byen om, at det var for dårligt, at de øvrige tre sider af kirken ikke var blevet malet. Hvad ville Kongen ikke tænke, hvis han så, at kun én side var malet, skrev en læser dengang i i byens lokale avis, Kutdlek.

Hvorvidt kirken siden blev malet, melder historien ikke noget om. For efter byens lukning i 1972 blev den pillet ned

▲ En kvinde sidder på kirkegården i Qullissat og overvældes af følelserne.

Jeg er den første landsstyreformand, der kommer herfra. Vi fra Qullissat har været rimeligt hårde ting igennem i vores tilværelse efter fraflytningen. Derfor betyder det meget for mig at kunne dele denne glædelige begivenhed med de mennesker, som jeg har delt skæbne med.

KUUPIK KLEIST, LANDSSTYREFORMAND, DER DEN 8. JULI BLEV VIET TIL AVIÅJA KARINA VANDERSEE PÅ TRAPPEN TIL DEN NEDLAGTE KIRKE I QULLISSAT

og transporteret til Ilulissat, hvor den i dag er den ene af byens to kirker og fortsat bærer navnet Vor Herres Hus (Nålagkavta Igdlua).

I Qullissat er kun soklen tilbage, samt den trappe, der fører op til kirken. På dette sted blev der under stævnet holdt en mindeandagt, hvor 100 deltagere siddende på kirkens fundament lyttede til kateket Ane Kaspersen, der var 10 år, da byen blev nedlagt. I sin andagt mindede hun om, at der er brug for tilgivelsen, så livet kan leves videre på trods af smerten og tabet.

Hun tog sit udgangspunkt i Lukasevangeliets kapitel 6, 46-49, som handler om flodbølgen, der slog ind mod huset, der var bygget på den bare jord. Den sekvens fremmaner

en smertelig erindring, for byen her blev ramt af en tsunami i november 2000, hvor en 30 meter høj bølge med en frygtindgydende kraft skyllede ind over den og rev huse og bygninger nærmest stranden bort. En naturkatastrofe, som får én til at gys ved tanken om, hvad der ville være sket, hvis byen havde været beboet.

"Der er nogle, som ikke vil komme tilbage til byen efter det, som er sket. Fordi det gør så ondt at blive mindet om. Både flytningen og tsunamien. Men det er godt at komme tilbage og at stille sig selv spørgsmålet om, hvordan jeg havde det dengang, hvordan jeg har det i dag, og hvordan jeg kommer videre," siger Ane Kaspersen, der er kateket i Sisimiut (Holsteinsborg).

▲ Forsamlingshuset dannede rammen om et af stævnets højdepunkter, da Grønlands Nationalteater med Makka Kleist som tekstforfatter og instruktør opførte teaterkoncerten "Qullissara".

Den nedlagte kirke dannede rammen om et andet af stævnets højdepunkter. Søndag den 8. juli overraskede Grønlands politisk valgte første-mand, landsstyreformand Kuupik Kleist, alle ved netop på dette sted at lade sig borgenligt vie til sin tilkommende, Aviåja Karina Vandersee.

Stående på kirkens trappe sagde brudeparret ja til hinanden og lovede at elske og ære hinanden. Derefter blev der inviteret til kaffemid i forsamlingshuset med traditionel grønlandsk kage og kaffe i litervis og matak, en grønlandsk delikatess bestående af rått hvalspæk.

Kuupik Kleist er født og opvokset i Qullissat. Han var 14 år, da han i sommeren 1972 forlod byen sammen med sin familie. Han fortæller, at det var naturligt for parret at blive viet netop på dette sted, og at det i første omgang var bruden Aviåjas idé.

"Jeg er den første landsstyreformand, der kommer herfra. Vi fra Qullissat har været rimeligt hårde ting igennem i vores tilværelse efter fraflyt-

ningen. Derfor betyder det meget for mig at kunne dele denne glædelige begivenhed med de mennesker, som jeg har delt skæbne med," siger Kuupik Kleist.

I de dage, hvor Kuupik Kleist med sin familie holder ferie i Qullissat, bor han i et hus nær stranden i den nordlige del af byen. "Huset med de to skorstene og flaget," som han siger, da han udpeger det. Familiens hus, hvor han er opvokset, findes ikke mere. Det blev brændt af i et bål, som danske håndværkere arrangerede en sankthansaften efter byens lukning.

"Jeg så billedet i avisen, og jeg kunne se, at det var vores hus, der blev brændt af," konstaterer Kuupik Kleist nøget og med rolig stemme.

Der er ikke nogen bitterhed at spore. Landsstyreformanden foretrækker som sommerstævnets arrangør at rette blikket fremad i bevidsthed om det, som er sket. Det er vigtigt at tage det gode med sig og komme videre med sit liv, siger Kuupik Kleist og fortsætter:

"Der har været mange tragiske historier. Folk bærer stor sorg i sig, fordi de er blevet tvunget til at forlade deres by. Det kan være svært at forstå, når man bor i Danmark. Men for at sammenligne med noget: Hvis man i Danmark flytter fra Jylland til Sjælland, så er det også en slags flytning. Men tager man bilen og kører to til tre timer, så er man hjemme igen. Her var flytningen uigenkaldelig. Der var ingen vej tilbage. Det var en tvangsflytning, der minder om dem, der er foregået andre steder på kloden af oprindelige folk, som er blevet flyttet hist og pist. I Australien, New Zealand, Canada og Alaska."

Kuupik Kleist håber, at hans tidligere byfæller kan lægge de sidste 40 år bag sig. "Vi er snart gamle, vi, der er født og opvokset her. De gamle dør, og der bliver færre og færre af de oprindelige beboere herfra. Men deres børn og børnebørn viderefører den stærke identitetsfølelse knyttet til Qullissat. Det er, som om der efter lukningen af byen er blevet flere end dem, som i virkeligheden var her," siger han.

"Når jeg møder unge mennesker i dag, hvor som helst i Grønland, og de præsenterer sig for mig, så siger de, at 'min farfar eller morfar eller mor eller bedstemor, de kommer fra Qullissat'. Det er den måde, de identificerer sig på, når de møder mig, fordi de ved, at jeg kommer herfra."

Der bankes og hamres. Folk reparerer på deres huse, tætnet taget med brædder. Andre maler husene og frisker dem op i røde, blå og grønne farver. Og smilet bliver større for hver dag, der går.

En mand, der under processionen til kirkegården gik af sides for at være alene med sin sorg, ses nu i gang med at ordne taget på sin families hus, skønt klokken er over midnat.

Efter nogle dage har Villads Jensen, ham med Qullissatpasset, fået al sin bagage tilbage. Hans far, Gedion Jensen, var foruden at være bogholder ved kulbruddet byens lokalhistoriker, og Villads har taget nogle af hans publikationer på grønlandsk med og viser dem frem. Faderens viden er gået i arv, og sønnen husker meget om husene og om deres indbyggere dengang, som hans far har fortalt om.

Sammen med beboeren fra bofællesskabet i Sisimiut har han fundet et lille hus at bo i oppe på en fjeldryg. Her kan man finde dem om morgenen, hvor de sidder udenfor og nyder solen og den fantastiske udsigt. Eller de går lange ture ud til kulminen eller op til Slottet, hvor byens mægtigste mand, den danske minebestyrer, residerede.

Beboeren fra bofællesskabet i Sisimiut, der i de første dage forekom indelukket og tavs, nærmest frygtsom, klarer op, som dagene går. Nu ser man ham smile og hjælpe til med de fælles gøremål.

Det er, som om kræfterne vender tilbage under opholdet i Qullissat. En bruger udtrykket, at det er helse for sjælen.

Søndagen efter sommerstævnet i Qullissat er der gudstjeneste i den "forflyttede" kirke i Ilulissat. Den ligger smukt placeret på et fjeld med ud-

QULLISSAT

- Qullissat betyder "det stof, som man laver lys af".
- Beliggenhed: Ved Vajgat-strædet på den nordøstlige side af Disko-øen. Nærmeste bygd Saqqaq, cirka 1 times sejls borte. Nærmeste by Ilulissat (Jakobshavn). 130 kilometer. Cirka 4 timers sejls borte.
- I 1924 blev byen etableret og var bygget op om den kulmine, som den danske stat drev på stedet frem til lukningen i oktober 1972.
- I 1960 udgjorde Qullissat med 1260 indbyggere Grønlands tredje største by næst efter Nuuk og Aasiaat (Egedesminde).
- I november 1966 traf det parlamentarisk rådgivende organ Grønlandsrådet en principbeslutning om at tilstræbe en lukning af kulminen inden for en kortere årrække, fordi kullene ikke mere var rentable som følge af overgangen til olie.
- I oktober 1968 traf VKR-regeringen endelig beslutning om at lukke byen i 1972. Samtidig blev der afsat 43 millioner kroner til opførelse af 200 boliger til byens befolkning i de grønlandske byer på vestkysten.
- I alt blev 186 familier svarende til 1020 personer flyttet i årene fra 1969 til 1972. I månederne op til lukningen i 1972 var der knap 500 mennesker tilbage i byen.
- I slutningen af september 1972 forlod de sidste indbyggere byen. Den 4. oktober 1972 blev kommunikationsanlæg og elforsyning afbrudt og byen blev afskåret fra omverdenen.
- Ilulissat modtog de fleste tilflyttere fra Qullissat (48 familier) efterfulgt af Nuuk (30 familier) og Sisimiut (29 familier). De øvrige familier fordelte sig over kystbyerne fra Qaanaaq (Thule) i nord til Narsaq i syd.
- Efter at de sidste indbyggere havde forladt Qullissat, solgte den danske stat byen for 65.000 kroner til en dansk håndværker i Sisimiut (Holsteinsborg).

grafik@ritzau.dk

▲ Øverst ses kirken i Qullissat i forbindelse med den sidste gudstjeneste i september 1972. På det nederste foto er kirken gnusført i Ilulissat – på dansk Jakobshavn. – Foto fra 1972: Ernst Jensen.

sigt til Isfjorden og placeret i det kvarter, der blev opført til folk fra Qullissat. "Lille Qullissat" bliver det kaldt med reference til de mange familier, der flyttede hertil for 40 år siden.

På kirkens endevæg er op-hængt et foto af en af kirkens præster fra dengang, Jens Nielsen, samt et maleri af kirken på dens oprindelige placering bag Qullissats høje fjeld.

Ved søndagens gudstjeneste er der foruden tre barnebørn også bryllup, så præst og kateket har nok at se til. Gudstjenesten er uden organist. Men menigheden synger, så taget er ved at løfte sig.

Sognepræst Mikol Møller Pedersen har været præst ved kirken siden 2005. Hun fortæller, at mange af kirkegængerne kommer fra kulminebyen, der blev lukket i 1972.

"Det betyder meget for dem, at kirken blev opført her på stedet. Når de får hjemme, kommer de i kirken. De fortæller mig, at de her finder ro og føler sig hjemme," siger Mikol Møller Pedersen.

"Jeg forstår dem godt. Da de flyttede hertil, blev alt ta-

get fra dem på én gang. Det har været en smertelig oplevelse. For de havde ikke noget at vende tilbage til."

Det er Mikol Møller Pedersens vurdering, at de fleste i dag har lært at leve med smerten over tabet. Til hende fortæller de, at de føler sig heldige ved at bo i Ilulissat, for så er der ikke så langt over til Qullissat om sommeren. Kun små fire timers sejlads, hvis vind og vejr arter sig.

"Man kan se det på dem, når de vender tilbage efter sommerferien derovre. Så lyser de op, så samler de kræfter til vinteren."

Mikol Møller Pedersen har i tankerne at holde en taksigelsesandagt i kirken, når det bliver efterår, og vinteren nærmer sig.

"Selvom det var sørgeligt, har de også meget at sige tak for. De har lært noget, og trods alt er mange kommet videre."

► Således tager Qullissat sig ud, når man ser ind over byen ude fra vandet.

